

Cestou k Bohu v malé komunitě

Carmen Tatschmurat OSB

Co nám může o budoucnosti křesťanství sdělit zkušenost života malých řeholních komunit? Podle benediktinky, bývalé abatyše, profesorky sociologie a autorky knihy, mohou být malé a živé komunity pro dnešní dobu nečekaně inspirativní.

Duchovní společenství má svůj smysl jen tehdy, pomáhá-li každému najít jeho cestu k Bohu.

Doba velkých a silných řeholních společenství v Evropě skončila, i když některá ještě existují (např. v Německu misionářští benediktini z Münsterschwarzachu a ze Sankt Ottilien – obě mají kolem osmdesáti mnichů). V příštích deseti letech však mnohá společenství zcela zaniknou, kláštery se uzavrou a těch několik starých sester a bratří odejde do domovů pro seniory. Společenství, která budou pokračovat, jistě budou výrazně menší. Budou se blížit tomu, co se v tzv. dynamice skupin označuje jako malá skupina: čtyři až šest lidí, někdy o něco více, každopádně méně než deset mužů či žen.

Co to znamená pro klášterní komunitní život, pro spiritualitu bratří a sester? Těmito otázkami jsem se zabývala proto, že my jako benediktinské společenství známe a žijeme obojí: v opatství Venio v Mnichově nyní žije čtrnáct sester a v Praze čtyři. V Mnichově budeme v roce 2026 slavit stoleté jubileum. V Praze jsme přítomni na Bílé Hoře téměř dvacet let (založeno v roce 2007). Obojí – velikost i stáří – vytváří rozdíl. K tomu přistupují další faktory, především rozdílná česká a německá mentalita.

Já sama žiji v Mnichově. A pokaždé, když jsem v Praze, velmi zřetelně vnímám, kolik dynamiky se tu od samého začátku rozvinulo. A tak je tomu dodnes. Sestry v Praze mnohé věci důsledně zkoušely a zase opouštěly, aby opakovaně hledaly strukturu, která je v dané chvíli uskutečnitelná a odpovídá výzvám města i zvláštnosti místa. My v Mnichově děláme něco podobného, rozhodovací procesy jsou ovšem delší a setrvačnost větší. Chtěla jsem proto zjistit, jak to funguje v jiných, podobně malých společenstvích. Navštívila jsem devět dalších komunit a ptala se, jak žijí. Uvedu několik vybraných postřehů.

Společně nově utvářet duchovní život

Společně: Všichni se musí zapojit. V jednom z rozhovorů jistý bratr řekl: „Nelze plout jako ponorka.“ Kdo by se tedy chtěl skrýt a stáhnout, nemá v malých společenstvích šanci. Každý nese plnou odpovědnost.

Nově: Kromě evangelia a řeholních pravidel existuje jen málo pevných předpisů. Jak to všechno konkrétně uskutečnit, je ale stále znovu výzvou a v určitém smyslu to zůstává vždy nové – pokud lidé setrvávají v pohybu. A znovu a znovu je třeba hledat společnou dohodu.

Utvářet: Zakusila jsem, že zde existuje velká míra tvořivosti. Má to různé důvody: jednak je to dáno výběrem lidí, kteří se pro takovou formu života rozhodnou, a jednak tím, že mnohé lze spontánně vyzkoušet, případně zase opustit. Je zde také více prostoru pro svobodu (například proto, že je třeba věnovat méně energie péči o staré a nemocné). Samozřejmě se může stát, že někdo zajde příliš daleko a chce neustále zkoušet něco nového. Pak je užitečné, když ho ostatní přibrzdí.

Dalším tématem byla otázka vedení. Malé skupiny žijí s velmi plochou hierarchií. To znamená, že sice existuje někdo, kdo nese konečnou odpovědnost, ale vše, co se týká každodenního života, se rozhoduje společně. Existují různé modely rotujícího vedení. U větších personálních nebo finančních rozhodnutí je však většinou třeba přizvat opata či abatyši mateřského kláštera, případně tamní kapitulní shromáždění.

Ve větších společenstvích se mnoho věcí děje rutinně – a to někdy brzdí procesy dříve, než se rozběhnou. Zároveň je však rutina velmi užitečná, protože není třeba každý den znovu přemýšlet, které žalmy budeme zpívat

„Sestry v Praze mnohé věci důsledně zkoušely a zase opouštěly, aby opakovaně hledaly strukturu, která je v dané chvíli uskutečnitelná a odpovídá výzvám města,“ říká o malé řeholní komunitě spolusester na pražské Bílé Hoře německá benediktinka a socioložka.

Snímek Petr Neubert

nebo kdo uklidí koupelnu. My v Mnichově právě zažíváme, jak se některé naše zvyklosti proměňují díky dvěma novickám, které dělají něco na zahradech, v refektáři či jinde trochu jinak než dosud. Jedna z nich třeba začala chovat včely, druhá nám během léta zajišťuje čerstvý salát a rajčata z vlastních zdrojů.

Když do společenství dlouho nepřichází noví členové, chybí nové podněty a někdo, kdo by se ptal: „Proč to vlastně děláte takhle? Nemohli bychom to zkusit jinak?“ To platí i pro malé komunity. Všude je potřeba tázavý a podnětný pohled nováčků.

Nebát se nového

Zdá se, že je v malé komunitě větší prostor pro spontánnost, experimenty a kreativitu. Proč? Člověk by spíše čekal, že ve větším společenství má jedinec více prostoru pro vlastní iniciativu. Jenže platí, že čím jsou organizace větší, tím jsou těžkopádnější. Je pak zapotřebí dynamické osoby nebo skupiny, která opakovaně napíná plachty. Když se ve fotbale věci nehýbou kupředu, vymění se trenér. V klášteře to tak jednoduché není. Neměli bychom se bát, když někdo či některá skupina zkouší něco nového. Například v Praze dovolila sestra Petra studentkám z umělecké akademie, aby jednu zeď pomalovaly výjevy ze života sv. Augustina. Jsem si jistá, že ve většině klášterů by k tomu bylo zapotřebí nejprve předložit návrh umělkyni a získat souhlas přinejmenším seniorské rady. Zde se řeklo: „Vždyť se to dá zase přemalovat.“

Také malá komunita si ale musí dát pozor, aby se neusadila ve strukturách a zaběhlých postupech, jež by opět zužovaly prostor svobody. Bylo by problematické, kdyby si každý ze tří či čtyř členů pěstoval vlastní priority a stavěl je nad společný cíl. Tomu

lze předejít jen bdělostí, nasloucháním hlasům zvenčí i zevnitř a pravidelným rozhovorem.

Když společenství končí

Když nepřicházejí noví členové, může malá komunita rychle dospět ke svému konci. Některé se na tuto možnost dívají realisticky. Z komunit, které jsem v roce 2023 navštívila, musela být bohužel už na podzim loňského roku jedna zrušena (Wechselburg v Sasku), protože jedna z klíčových osobností se vrátila do mateřského kláštera.

Všimla jsem si, že malé komunity se s touto perspektivou vyrovnávají klidněji – mj. proto, že často nenesou zátěž velkých historických budov a tradic spojených s konkrétním místem. Například v Drážďanech by stačilo pouze vypovědět nájemní smlouvu. V Praze jde sice o historicky významné místo, budovy však nepatří nám, nýbrž mužskému opatství v Břevnově. Bratřím z Břevnova, kteří sami také netvoří příliš velkou komunitu, by jistě připadalo mnohem obtížnější opustit své starobylé opatství než sestrám na Bílé Hoře. Do velkých budov je totiž třeba neustále investovat peníze – do oprav, požární ochrany, přestavěb a podobně. Peníze, které je nejprve třeba mít. A možná ještě důležitější je, že se tomu někteří musí neustále věnovat. Často jsem slychala povzdech: „Kvůli tomu jsem do kláštera nevstoupil.“

Tvořivé možnosti a prostory

Jednou mě napadlo zeptat se všech komunit na jejich oblíbené kuchařské recepty. Byl to spontánní dotaz, když jsem si uvědomila,

jak velkým tématem je společné jídlo – a také jak rády některé (zejména ženy) pečují o domácnost nebo s jakou péčí a tvořivostí prostírají stůl. Ukazuje to další rozměr společného života. Připomnělo mi to mimo jiné, že v posledních letech mi zájemkyně o vstup do kláštera opakovaně říkaly, jak je pro ně těžké představit si, že by už v klášteře nemohly samy vařit. Možná právě tyto tvořivé možnosti a prostory ve větších komunitách chybějí. Myslím si, že pravidlo sv. Benedikta nežijeme správně, když každodenní úkoly pouštíme natolik z rukou, že už nikdo z hlavy neví, kolik stojí čtvrtka másla nebo jak se obsluhuje pračka. Jak se každodenní život organizuje a na co se klade důraz, velmi závisí na konkrétních bratřích a sestrách. Já jen varuji před tím, aby se z toho dělala ideologie.

Když se ohlédnu za různými návštěvami, dozvívám se mně mnoho věcí. Například takové drobnosti jako společná polední modlitba v obývacím pokoji, kterou jedna sestra v Drážďanech popsala slovy: „Líbí se mi, když se v bytě modlíme liturgicky. Připadá mi pak, jako bychom přinášely církev do domu, do každodennosti.“ Vzpomínám na snídani a večere o samotě v chýši sestry Romualdy, na spontánní rozhodnutí jít o velikonoční neděli večer na koncert a poslechnout si Händelova Mesiáše. Nebo na tichá, neliturgická pondělí, která mnohé komunity zachovávají. Obecně jsem vnímala velkou schopnost komunikace, atmosféru, v níž se dá „volně dýchat“, a znovu objevovanou radost z tohoto života.

Navštěvujeme se

Co znamená „duchovní život“ u malých a co u velkých komunit? Nechtěla bych je stavět do protikladu. Samozřejmě i starobylá společenství vyzařují velkou duchovní sílu. Ale především záleží na každé jednotlivé sestře či bratru, jak svůj řeholní život žije a co dokáže předávat dál. Zároveň – se vši opatrností – se v některých komunitách, které se velmi zmenšily, stává, že těch pár lidí, kteří nesou každodenní chod, zápasí tak intenzivně s tím, aby všechno zvládli, že už nemohou přijímat hosty, veřejně se modlit chórové modlitby a podobně. Pak se snadno ztrácí i možnost působit přitažlivě a inspirativně.

Jeden zkušený mnich z malé komunity to vyjádřil takto: „Pro mě byla po celý život otázka: Jak se mohu naučit modlit?“ A pokračoval: „Nikdy jsem nebyl tak svobodný jako teď – a není to svévole, ale vnitřní svoboda. Nikdy jsem se nemohl modlit, jak se modlím nyní, a nikdy mi žádné společenství nedalo možnost modlit se jako zde.“

Ještě jedna věc je důležitá. Malé komunity vznikly téměř vždy z většího společenství a toto mateřské opatství většinou bývá jejich bezpečným přístavem a zázemím. Díky této opoře může nové společenství vstupovat do takového experimentu s větší jistotou a klidem. A je to také zcela v duchu řehole sv. Benedikta. Ta říká, že kdo chce žít sám (doslova: kdo se chystá k „samostatnému boji v poušti“), má být na to dobře připraven životem ve společenství s bratry nebo sestrami. Aby člověk obstál v nové komunitě, potřebuje určitou zralost v řeholním životě. Přesto je příběh každého jednotlivce i společenství jedinečný a vychází z toho, co Duch Svatý lidem vnukl a jak to dokázali uskutečnit.

Existují komunity, které své budovy prodaly, darovaly či pronajaly a začaly znovu na jiném místě. Nebo si ponechaly jen jedno křídlo kláštera. Uvnitř by se ale všechna společenství měla znovu a znovu poctivě ptát, jaký rozsah modlitby odpovídá současné komunitě – a to nejen aby byl zvládnutelný, ale aby skutečně pomáhal všem na cestě k Bohu. A stále znovu je třeba naslouchat, jaké jsou naše úkoly právě v této době na tomto místě. A také kdo se do nich může zapojit spolu s námi. Jakou síť k tomu potřebujeme a jak ji můžeme vytvářet – s církví, s lidmi z našeho okolí, na sociálních sítích.

Navštěvujeme se navzájem a učme se jeden od druhého! Je v tom obrovský potenciál a evangelium ani řeholní pravidla nejsou nikdy vyčerpaná.

Autorka je německá socioložka a řeholnice.

Je členkou komunity benediktinek v opatství Venio, které působí v Mnichově a Praze.

Redakčně kráceno. Tématu se bude věnovat také rozhovor se sr. Carmen v pražské Dominikánské 8 ve čtvrtek 21. května od 19.30.